

İTRÎ

Buhûrî-zâde Mustafa İtrî Efendi, 1640 yıllarına doğru İstanbul'da Mevlânekapısı'nda doğdu. Mükemmel bir tahsil gördü. Yenikapı Mevlevîhânesi'ne devam ederek Türk din musikisini öğrendi. Siyâhî Ahmed Efendi'den edebiyat ve hattatlık, büyük bestekâr Hâfız Fost'tan musiki dersleri aldı. Genç yaşta istidadıyla ilgi çekti. Bestekâr, şair ve büyük bir kumandan olan Kırmı hanı I. Selim Giray tarafından himaye gördü. Sonra devrin hükümdarı IV. Sultan Mehmed'e kapılandı. Onun nedimi ve hanendesi oldu. Topkapı Sarayındaki Enderûn üniversitesinde de musiki dersleri veriyordu. 50 yaşına gelmeden Saray'dan ayrıldı. Kendi isteği üzerine, devrinin en kârlı işlerinden biri olan esirciler kâhyalığına getirildi. Hayatının geri kalan kısmını bu görevde geçirdi. 1711 yılında, HE. Sultan Ahmed devrinde, takriben 71 yaşında öldü. Edirnekapısı'na gömüldü.

İtrî, bestekâr, hânende, neyzen, divan sahibi şair ve tâlik yazıda önemli bir hattattır. Mevlevî tarikatine girmişti. Bestekârımızın asıl adı "Mustafa" dır. "İtrî", şiirlerinde kullandığı mahlas, yani takma isimdir ve bu şekilde ün kazanmıştır, özel zevkleri arasında çiçekçilik ve meyvecilik olduğunu da biliyoruz. Hattâ "Mustabey armudu" diye bir çeşit armut yetiştirdiği rivayet edilir.

İtrî, klasik Osmanlı musikisi bestekârlarının en büyüğüdür.

Her çeşitte binden fazla eser bestelemiştir. Bestelerinin güftelerini de hazan kendi yazmıştır. Klasik formda büyük eserlerinin yanında hafif şarkı ve türküler de yapmış, fakat küçük formdaki hiçbir eseri zamanımıza kadar gelmemiştir. Son araştırmalara göre bugün notaları elimizde bulunan eserlerinin sayısı 42 parçadan ibarettir. Bunlardan 10'u dinî eserdir. Hemen bütün İslâm dünyasında yüzyıllardan beri okunan Segâh makamındaki Kurban Bayramı Tekbîri, Segâh Salât-ı Ümmîye, Dil-keş-Hâverân Gece Salâsı, "Cami Musikisi" denen bölümün en tanınmış eserleridir. Tasavvuf musikisinde de güftesi Mevlânâ'ya ait olan Rast Naat, Rast Tevşih, Nühüft Tevşih, Nühüft İlâhî, Nühüft Durak, nihayet Segâh Mevlevî Âyini, İtrî'nin elimizdeki eserleri arasında yer alır.

Din dışı musikiden elimizde bulunan 32 eserinin 4'ü saz eseri, 28'i güfteli parçalardır. Saz eserleri, Bayatî, Rehâvî, Nühüft makamlarından birer peşrevle, bir Nühüft Saz Semâisi'nden ibarettir. Güf-teli parçaların 2'si Kâr, 13'ü Beste, 13'ü Semâî'dir.

Din dışı eserlerinin en ünlüsü, Nevâ makamındaki Kâr'dır. Farsça olan güftesi Şîrâzlı Hâfız'ın en güzel gazellerinden birinden alınmıştır. Bu çok güzel ve uzun eser, klasik Türk Musikisi'nin büyük şâheserlerindendir; Nîm Sakiyi usûlüyle başlar; fakat birçok usul ve makam dolaşır. Güftesi Nef'î'nin olan Segâh Yürük Şemâî'si de çok tutulmuş ve sevilmiştir.

Kaynak: Yılmaz Öztuna, Türk Tarihinden Yapraklar, MEB, İstanbul, 1989. S. 275-276